

MERRE TOVÁBB A VÍZSZINTSZABÁLYOZÁS UTÁN? – GAZDASÁGFEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEK A SZIGETKÖZBEN

FEKETE DÁVID – KÉZAI PETRA KINGA – DÖMÖTÖR MIHÁLY

WHAT IS THE NEXT STEP AFTER WATER LEVEL REGULATION?
– ECONOMIC DEVELOPMENT OPPORTUNITIES IN THE SZIGETKÖZ

Abstract

The water regulation of the Danube in the border area of Szigetköz in Hungary and Csallóköz in Slovakia opened new economic opportunities for the region. Recent research aims to identify the economic opportunities that may arise as a result of the planned interventions or that have been latent in the socio-economic life of the region so far. The research method is based firstly on the detailed analysis of strategic documents containing findings on the economic aspects of Szigetköz–Csallóköz, and secondly on in-depth interviews with the decision-makers and institutional leaders of the municipalities concerned (N=22). As a result of the research proposals besides infrastructural improvements, economic improvements such as the creation of a unified tourism brand similar to the Slovakian “Kukkonja our golden garden” brand, could result in a rise in quality and development of the tourism destination.

Keywords: economic development, cross-border cooperation, tourism, Szigetköz, Danube, Hungary

Bevezetés

A Szigetköz hazánk egyedi természeti adottságokkal, vizes élőhelyekkel tarkított kistája, ahol a Duna és ágrendszere évszázadok során meghatározta az itt letelepülő népesség életfeltételeit. A víz, mint éltető forrás különösképpen is tükröződik a Szigetköz természeti értékeiben, létrehozva az egyedi és sokszínű természeti képződményeket, élőhelyi sajátosságokat.

A 19. század közepén a Felső-Duna medencéje is „bekerült” a megkezdődő országos folyó- és vízszabályozási munkákba, amely természeti beavatkozások az elmúlt 150 év során a szigetközi tájban is mindinkább éreztették – sok ízben negatív – környezeti hatásukat. A gátak közé szorított Duna és ágrendszere már nem tudta biztosítani azt az éves mezőgazdasági ciklust, amelyet az áradások és vízvisszahúzóások meghatározott ritmusa nyújtott a helybéli népesség számára. A legutóbbi beavatkozásra az 1980-as évek végén került sor, amikor a megépült bősi duzzasztómű következményeként még kevesebb víz jutott az Öreg-Duna ágrendszerébe. E folyamat természetserűleg hatással volt a Szigetköz természeti és gazdasági környezetére is, ami elsősorban a megváltozott vízutánpótlási stratégiáknak volt köszönhető.

Jelen kutatás fontos kiindulópontja, hogy a közeljövőben megépülő új műtárgyak segítségével stabil és megfelelő vízszint lesz elérhető a szigetközi ágrendszerben, ami évtizedek óta csak álom a helyiek számára. A kutatás javaslatokat fogalmaz meg a vízszint stabilizációját és emelkedését követő időszak gazdasági, közlekedési és turisztikai fejlesztései és beavatkozásai terén, különös tekintettel a fenntarthatóságra és a zöld, valamint a kék infrastruktúra megőrzésére. A vízszint-stabilizáció lehetővé tenné az egész térség komplex hasznosításának tervezését, beleértve a turisztikai és gazdasági célok megfogalmazását

is. A vízszintszabályozás hozadékaként új gazdasági lehetőségek nyílhatnak meg mind a Szigetköz, mind a Csallóköz gazdasági és települési szereplőinek körében.

Jelen kutatás célja tehát a gazdasági lehetőségek feltárása, megvalósíthatóságuk vizsgálata és gazdaságfejlesztési javaslatok megfogalmazása, ami az igényfelmérés során begyűjtött információk elemzésén alapul. A kutatás eredményeinek feltárása nélkül a térségi gazdasági lehetőségek jelentős része továbbra is látnas állapotban maradna, kihasználatlanságuk pedig rontaná a helyben élő népesség munkalehetőségeit, élethelyzetét, ami erősítené az elvándorlás mértékét. A vízszintszabályozás pozitív hatásai a gazdasági igények felmérése nélkül kevésbé érvényesülnének, hiszen ez alapján lehet a települések elvárásait és a lakosság igényeit kielégíteni, a hatásokat éreztetni. Ahhoz, hogy a vízszintszabályozás előnyeit a természeti környezet mellett a helyi lakosság is megérezze, elengedhetetlen a helyi gazdaság fejlesztése és a potenciális gazdasági lehetőségek kiaknázása. Éppen ezért jelen tanulmány célja, hogy a szlovák-magyar határ mentén elterülő Szigetköz és Csallóköz területét megvizsgálja és feltárja a térségben a gazdaságfejlesztési potenciálokat.

Szakirodalmi áttekintés

Az első világháborút követő radikális geopolitikai átrendeződés új államok és államhatárok sokaságát hozta létre a Kárpát-medence egészét is magában foglaló Közép-Európában (BARANYI B. 2014). A Kárpát-medence térképét drasztikusan átrajzoló trianoni békeszerződés (1920) alapján meghúzott, erősen elválasztó jelleggel funkcionáló államhatárok ugyanis a példátlan nagyságrendű terület- és népességvesztés mellett gazdasági-társadalmi, infrastrukturális és etnikai értelemben szervesen összetartozó térszerkezeti egységeket, régiókezdeményeket, sőt valóságos régiókat szabdaltak szét. Emiatt Magyarországnak az elkövetkező évtizedekben a határ menti kapcsolatrendszerét újra kellett pozícionálnia. A határokon átívelő együttműködést máig hátráltató legsúlyosabb következmény a gazdasági-társadalmi viszonyrendszerek minden összetevőjét érintő korábbi, viszonylag egységes térszerkezet „széttöredezése”, következésképpen a külső (határ menti) perifériák kialakulása lett az államhatárok mindkét oldalán (BARANYI B. 2007).

Magyarország esetében az átlagosnál is gyakoribb az államhatárok találkozása, magas az ún. határsűrűsödési metszéspontok száma. „Határ menti ország” jelzővel is szoktak illetni (HAJDÚ Z. 2000). Jelenleg hét szomszédja között van régi EU-tagország (Ausztria), új EU-tagországok belső uniós határokkal (Szlovénia, Szlovákia), schengeni határokkal elválasztott új EU-tagállamok (Horvátország, Románia), EU-előcsatlakozási ország (Szerbia) és egy egyelőre mindezeken kívüli ország (Ukrajna). Ez a sokszínűség az egyes szinteken (diplomácia, politika, gazdaság, kultúra, mindennapi élet stb.) egyedi sajátosságokat és különféle kihívásokat eredményez (RÁCZ Sz. 2017). nem véletlen tehát, hogy a határ menti térségek számos kutatás középpontjában állnak. HARDI T. et al. (2009) részletes összefoglalót készített a Kárpát-medence határ menti térszerkezetének kialakulásáról, amelyben bemutatta azon történelmi, gazdasági, politikai és társadalmi tényezőket, amelyek nagyban befolyásolták egyes városok központtá vagy esetleges perifériává válásának okait.

A határokon átnyúló projektek vizsgálata

Az 1990-es évek óta az Európai Unió egyre nagyobb figyelmet fordít a határokon átnyúló támogatásokra. Magyarország szempontjából ezek a határon átnyúló együttműködések kiemelkedő jelentőséggel bírnak, mivel a magyar lakosok jelentős része

a határ menti régiókban él (HORVÁTH GY. 2002). A határokon átnyúló projekteket vizsgálva BELUSZKY P. (2005), valamint KASZÁS N. et al (2016a, b) Ausztria–Magyarország, Szlovénia–Magyarország és Magyarország–Horvátország esetében a projektek sikerét befolyásoló tényezőket hasonlították össze. Megállapították, hogy a megvalósított projekteket szervezeti és egyéni tényezők befolyásolják, mint pl. az idő, a projektmenedzser jogosultsága, a menedzsment kompetenciája. A projektmenedzsment sikere akkor érhető el, ha a projektmenedzser rendelkezik vezetői kompetenciákkal is. KASZÁS N. (2016b) az Ausztria–Magyarország Határon Átnyúló Együttműködési Program keretében 2007–2013 között megvalósított pályázati projektek sikerességét vizsgálta. A siker tényezőiként az időt, a projektmenedzsment sikerét, valamint a projekt célcsoportjainak elégedettségét határozták meg és megállapították, hogy a határ menti projektek legalább fele sikeresnek mondható.

A 2007–2013-as időszak alatti Magyarország–Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködési Programokat tekintve HAKSZER R. (2017), majd HARDI T. (2011) a közös Duna-stratégiát értékelték. OCSKAY GY.–HARDI T. (2021) azt vizsgálták, hogy a magyar-szlovák határon a kulturális örökség valorizációját célul kitűző rengeteg sikeres pályázat miért nem eredményezte a határtérség erősebb kohézióját, és hogy miként lehetne ezen az eredménytelenségen javítani. PÉTI M.–SZALÓKY-HOFFMANN Cs. (2016) megállapították, hogy a különböző országok magyar közösségeinek hálózata az EU területi együttműködési programjaiból finanszírozott projektekből nem szignifikánsan magas, bizonyos szempontból viszonylag alacsonynak is tekinthető. A politikákat és a fejlesztési intézkedéseket intenzívebben és stratégiaileg kell építeni a közép-európai nemzeti kisebbségek meglévő hálózatain.

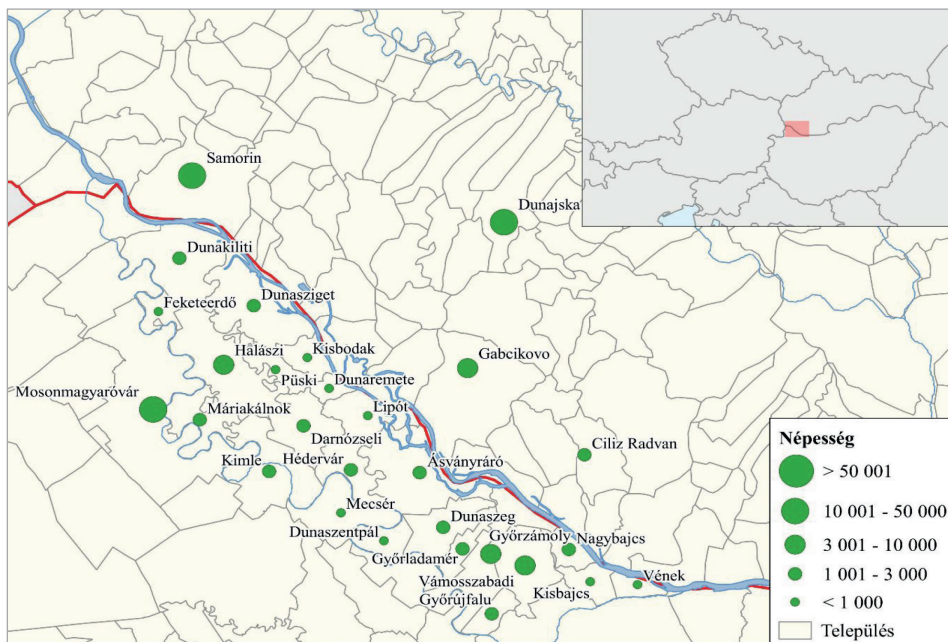
A szlovák-magyar határ menti gazdasági változások az elmúlt években

A szlovák-magyar határ menti területek vizsgálatával számos tanulmány (SZÖRÉNYINÉ KUKORELLI I. 1997, 2001, HARDI T. 2008, 2012, BARANYAI N. 2017, HARDI T. et al. 2021) foglalkozott. Az elmúlt években gazdasági okokból jelentősen megnőtt az ingázási hajlandóság, amelynek vállalati oldalát tekintve ANTALIK I. (2017) a szlovák-magyar határ menti térségekben működő vállalkozások működését befolyásoló külső környezeti elemeket vizsgálta, míg EGEDY T. (2017) a külföldre ingázó munkaerőt elemezve arra a következtetésre jutott, hogy a Szlovákiába ingázás területileg erősen koncentrálódik az alábbi szigetközi településekre: Rajka, Mosonmagyaróvár, Győr, Bezenye, Dunakiliti és Hegyeshalom. LETENYEI L.–MORAUSZKI A. (2019) két szlovákiai és két magyar városban lefolytatott kérdőíves felmérés során vizsgálták a határokon átnyúló befolyás nézőpontjait, és arra az eredményre jutottak, hogy a könnyű megközelíthetőség – amely elsősorban a látogatások gyakoriságát befolyásolja – sokkal fontosabb, mint a földrajzi közelség. Rávilágítottak továbbá arra is, hogy a látogatások gyakorisága közvetlen kapcsolatban van a beszélt nyelv ismeretével, továbbá hogy ezeknek a látogatásoknak hídépítő funkciója is van, illetve hogy a magasabb jövedelemmel és magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők többet profitálhatnak a határ közelségének előnyeiből. KARÁCSONY P. et al. (2021) a magyar-szlovák határon ingázó munkaerőt és az ingázás okait vizsgálták és azt tapasztalták, hogy vannak hasonlóságok a magyar és a szlovák ingázók között. Az ingázók elégedettségét leginkább a felajánlott állások sokfélesége és a bérek szintje határozta meg. Az ingázáshoz szorosan kapcsolódva PAWERA, R.–BOTT DOMONKOS L. (2020) Pozsony és Győr szuburbanizációs hatásait vizsgálták, JÓNA L. et al. (2021) pedig megállapították, hogy az ezredfordulót követő időszakban a Szigetközben az agglomerációs folyamatok következtében a lakásállomány jelentős mértékben bővült.

Módszertani háttér

A vizsgált terület lehatárolása

A vizsgálat középpontjában az Öreg-Duna magyarországi oldalán a Szigetköz, illetve a szlovákiai oldalán a Csallóköz települései (1. ábra) állnak, mégpedig a Szigetközben 25 település: Ásványráró, Darnózseli, Dunakiliti, Dunaremete, Dunaszeg, Dunaszentpál, Dunasziget, Feketeerdő, Győr, Győrladamér, Győrújfalú, Győrzámoly, Halászi, Hédervár, Kimle, Kisbajcs, Kisbodak, Lipót, Máriakálnok, Mecsér, Mosonmagyaróvár, Nagybajcs, Püski, Vámoszabadi és Vének, a Csallóközben pedig 4 település: Csilizradvány (Čiližská Radvaň), Somorja (Šamorín), Dunaszerdahely (Dunajská Streda) és Bős (Gabcikovo). A vizsgált települések népességének megoszlásáról a 2. ábra tájékoztat.

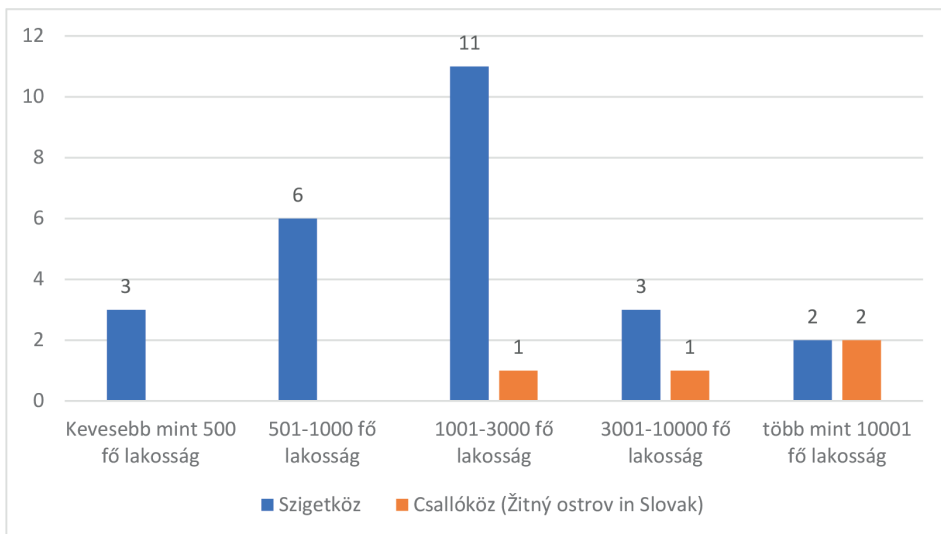

1. ábra A vizsgált települések a Szigetközben és Csallóközben (szerk. FEKETE D. et al.)

Figure 1 The examined settlements in Szigetköz and Csallóköz (ed. by FEKETE, D. et al.)

Stratégiai dokumentumok elemzése

A helyzetfeltáró munka első szakaszában olyan stratégiai dokumentumok részletes vizsgálatára kerül sor, amelyek tartalmaznak bizonyos mértékig megállapításokat a Szigetközre, illetve a Csallóközre vonatkozóan. Ezek az információk jó alapot nyújthatnak a későbbi igényfelmérési vizsgálatokhoz. Ennél a szakasznál feltárásra kerül az egyes szigetközi és csallóközi települések gazdasági helyzete, a lakosság foglalkoztatottsága, a megvalósult infrastrukturális befektetések, illetve az esetleges határ menti együttműködések, partnerségek kérdésköre. A megalapozó tanulmányban az 1. táblázatban bemutatott országos és vármegyei stratégiai dokumentumok kerültek elemzésre.

2. ábra A vizsgált települések népességének megoszlása (szerk. FEKETE D. et al.)
 Figure 2 Proportion of the population of the examined settlements (ed. by FEKETE, D. et al.)

1. táblázat – Table 1

Az elemzéshez felhasznált országos és vármegyei stratégiai dokumentumok
 National and county strategy documents used for the analysis

Országos / vármegyei/ egyéb dokumentumok	Elemzésbe bevont dokumentumok
Országos stratégiai dokumentumok	Nemzeti Fejlesztés 2030. Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció. (2014). Magyar Vidékfejlesztési Program 2014-2020. 1.0. Nemzeti Környezetvédelmi Program 2015–2020. Szakpolitikai stratégia (2015).
Vármegyei stratégiai dokumentumok	Győr-Moson-Sopron Megyei Integrált Területi Program 2014-2020 Győr-Moson-Sopron Megyei Területfejlesztési Program (2014) + mellékletek Győr-Moson-Sopron Megye Területfejlesztési Program 2021-2027
Egyéb a térségben jelentős stratégiai dokumentumok	Vízügyi és Környezetvédelmi Központi Igazgatóság, Észak-dunántúli Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság (2010). A Víz Keretirányelv hazai megvalósítása, Vízyűjtő-gazdálkodási terv. ÉDUVÍZIG (2020): Jelentős Vízgazdálkodási kérdések, 1-1 Szigetköz vízyűjtő-gazdálkodási tervezési alegység, Vitaanyag Szigetköz Moson-sík LEADER Egyesület (2014): Helyi fejlesztési stratégia 2014-2020 Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatósága (2014). A HUFH30004 Szigetköz kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület fenntartási terve (2014).

Mélyinterjúk

A helyzetfeltáró munka második szakasza az igényfelmérés, amely során mélyinterjúk segítségével a települések vezetőit, illetve egyéb gazdasági szereplők véleményét monitoroztuk a lehetséges gazdaságfejlesztési lehetőségekkel kapcsolatban. 2021. április 30. és 2021. május 15. között folytattuk le a mélyinterjúkat. A megkeresett 32 települési vezetőből 22 működött együtt a mélyinterjúk elkészítésében, illetve két települési közintézményi (iskolai) vezető, ami 70%-os válaszadást jelent. A települések, illetve intézmények Magyarországon: Darnózseli, Dunakiliti, Dunaszeg, Dunaszentpál, Dunasziget, Feketeerdő, Győr, Györladamér, Györladamér Általános Iskola, Győrzámoly, Halászi, Kimle, Kisbodak, Lipót, Lipóti Általános Iskola, Meccsér, Mosonmagyaróvár, Nagybajcs, Vámoszabadi, Szlovákiában: Dunaszerdahely, Csilizradvány, Somorja. A COVID-járvány miatt kialakult helyzet következtében mindösszesen 7 fő vállalta a személyes interjút, a többi online formában került lebonyolításra. Egy-egy beszélgetés átlagosan 45 perc időtartamú volt és 5 nyitott kérdés (1. sz melléklet) alapján készült. A nyitott kérdésekre a megkérdezettek saját szavaikkal válaszolhattak, ezáltal sokszor többet árultak el az emberek véleményéről, ami különösen a feltáró jellegű kutatásokban hasznos (KOTLER, P.–LANE, K. 2012).

A mélyinterjúk elkészítését a következő szempontok alapján végeztük: az egyes települések jelenlegi társadalmi, illetve szociális-gazdasági helyzetének értékelése, az elmúlt tíz évben történt fejlesztések számbavétele, és az elkövetkező 5-10 évben tervezett fejlesztések szerepe az adott település társadalmi-gazdasági életében. Fontosnak tartottuk rákérdezni az adott település részvételére a határon átnyúló gazdasági együttműködésekben, illetve az eddig kiaknázatlan, de potenciális lehetőségek feltárását, amelyek hozzájárulhatnak a szigetközi és csallóközi térség innovatív és fenntartható fejlesztéséhez. A kapott eredményeket szövegelemzés útján dolgoztuk fel.

A Szigetköz társadalmi-gazdasági jellemzői

Az emberi települések már korán megjelentek a Szigetköz területén, hiszen régészeti leletek szerint az i.e. 2500-2000 közötti időszakban a Szigetközben már élt ember. A 19. század utolsó harmadában lezajlott folyószabályozások előtt az emberi letelepedésre a kevésbé vízjárta magasabb térszínek mutatkoztak alkalmasnak, a Duna szeszélyes vízjárása is sokáig akadályozta a nagyobb, állandó települések kialakulását, ezért a nehezen megközelíthető vízi világ a történelmi korok emberét hosszú időn keresztül nem ösztönözte tartós letelepedésre (SZABÓ M. 2005).

A Szigetközben fekvő települések története szorosan a vízhez, a folyókhoz kötődik. Fontos tényező, hogy a szigetközi települések jelentős hányada még ma is az Öreg-Duna mentén fekszik, így jövőjük erőteljesen kapcsolódik a Duna jövőjéhez is. A települések között vannak apró, kis- és közepes méretűek is, valamint két – a Szigetköz központjainak számító – város: Győr és Mosonmagyaróvár (GÖCSEI I. 1979; ERDÉLYI M. 1990; SZABÓ M. 2005). A Szigetközben a települések szerveződése a domborzati határoknak megfelelően alsó- és felső-szigetközi településekre osztható, győri, és mosonmagyaróvári központtal, a választóvonal Hédervár és Ásványráró között húzódik.

A hordalékkúp területén ma két ország osztozik: Magyarország és Szlovákia. Az Öreg-Dunától északra elterülő Csallóköz nagyobb területű és településhálózata is jóval gazdagabb, több nagyobb települést (Dunaszerdahely, Gúta stb.) is magában foglal. Az ország története során három vármegye „osztozott” a Szigetköz területén: Győr, Moson és Pozsony vármegyéék. Érdekes történelmi tény, hogy a Duna ágak által közrefogott szí-

getet csak a 15. századtól nevezték Szigetköznek, de még utána is gyakran illették Kis-Csallóköz névvel is (FEHÉR I. 1874, GYÓRFFY Gy. 1987).

A helybéli népesség számát tekintve Szigetköz településeit csökkenő népességszám és előregedő népesség jellemzi, azonban e tendenciát ellensúlyozzák a magas betelepülési értékek. Az ezredfordulót követő időszakban a Győr vonzáskörzetébe tartozó Alsó-Szigetközben az agglomerációs folyamatok következtében a lakásállomány jelentős mértékben bővült, Győr agglomerációjában jellemzően az országos átlagnál jóval nagyobb mértékben (13%-kal), Dunaszeg, Dunaszentpál, Győrladamér, Győrújfalú, Győrzámoly, Kisbajcs, Vámoszabadi települések esetében pedig kiugróan magas (20%-ot meghaladó) arányban. Az agglomerációs folyamat erőteljesebbé válását jelzi, hogy elsősorban az aktív korú, fiatalabb generációk költöztek ki a városokból, vagy költöztek „beljebb” munkahelyükhöz, így egy-egy község népessége jelentősen megnőtt (KSH 2014). Az általunk vizsgált szigetközi települések összesen 167 000 embernek adnak állandó otthont. A Szigetköz teljes lakosságának 86%-át a két nagyváros, Győr és Mosonmagyaróvár adja, és mindössze 14%-uk él a falusi településeken (SZABÓ M. 2005). A 2021. január 1-jei KSH adatok alapján a legnagyobb település természetesen a vármegyeszékhely, Győr, ahol a lakosság 73%-a él, míg a legkisebb lélekszámú település Vének 207 fő állandó lakossal.

Kutatási eredmények

Stratégiai dokumentumok elemzésének eredménye

A stratégiai dokumentumok elemzése során országos, vármegyei és szakpolitikai dokumentumok elemzését folytattuk le. Megállapítást nyert, hogy az országos stratégiai dokumentumokban a Szigetköz, illetve a Csallóköz érdemileg nincsen feltüntetve, csak Győr vonzáskörzeténél kerül megemlítésre, valamint a környezetvédelmi szakpolitikai stratégiában a vízgazdálkodás kapcsán tölt be a térség fontos szerepet. Ugyanakkor a vármegyei stratégiai dokumentumok részletesen bemutatják a Szigetköz és hozzá szorosan kapcsolódó Csallóköz állapotát, felvázolják a stratégiai irányokat és fejlesztési lehetőségeket, amelyek összhangban vannak a vármegye által meghatározott – a kreatív humán erőforrások fejlesztése, az innováció térnyerésének előmozdítása, a vármegye és települései elérhetőségének javítása, a környezet megújítása, a kultúra támogatása, az életminőség javítása, a vármegye belső kohéziójának erősítése és a vármegye- és országhatáron átnyúló együttműködés fejlesztése – stratégiai célokkal és fejlesztési irányokkal. A dokumentumok kiemelten foglalkoznak a két központban (Győr és Mosonmagyaróvár), illetve a hozzájuk tartozó két járásban a potenciális fejlesztési lehetőségekkel. A 2. táblázat foglalja össze a vizsgált területet érintő legfrissebb, 2021. évi fejlesztési javaslatokat, amelyek alapvetően a gazdasági, társadalmi és műszaki fejlesztési irányokat jelölik meg, hangsúlyozva az együttműködések megerősítését.

A térséget illető egyéb jelentős stratégiai dokumentumok elemzése alapján megállapítható, hogy a Csallóköz és a Szigetköz térségben a vízgazdálkodás különösen fontos, illetve a vízgyűjtő-gazdálkodási tervezési folyamatban a különböző érdekcsoportok bevonása és azok elképzeléseinek összehangolása elengedhetetlen. Továbbá a terület kiemelt jelentőségű természetmegőrzési és különleges madárvédelmi terület, ezért fontos ezeket a célokat is figyelembe venni. Ezen irányok mentén a helyi *Szigetköz és Moson-Sik LEADER Egyesület* a 2014–2020 közötti időszakban a helyi szervezetek fejlődési lehetőségét, a hálózatosodás és fenntarthatóság támogatását és az helyi egységes gazdaságfejlesztést

Fejlesztési lehetőségek Győr-Moson-Sopron Megye Területfejlesztési
Konceptiója (2021) alapján (pp. 258–269.)
Development potential based on the Regional Development Concept of
Győr-Moson-Sopron County (2021, pp. 258–269.).

Gazdasági, társadalmi és műszaki fejlesztési irányok	Fejlesztési javaslatok
Településhálózatának fejlesztési lehetőségei	Periférikus térségek felzárkóztatása Együttműködés erősítése Települések és térségek adottságainak differenciált és célzott hasznosítása Kapcsolatok erősítése Településközi együttműködések Központok és agglomerációk közötti kommunikáció
Társadalmi folyamatainak fejlesztési lehetőségei	Esélyegyenlőség előmozdítása Humán erőforrás-fejlesztése Jól működő, mindenki számára hozzáférhető egészség- ügyi és szociális ellátórendszer kiépítése és fenntartása
Gazdasági bázis fejlesztésének lehetőségei	Üzleti infrastruktúra fejlesztése Digitalizációs folyamatok felkarolása KKV-k fejlesztése Komplex turisztikai fejlesztések Élelmiszergazdaság fejlesztése Digitalizáció Innovációs ökoszisztéma fejlesztése
Műszaki fejlesztések lehetőségei	Vízgazdálkodás területén: Közműolló bezárása – felszín alatti vízkincs védelme, klímaadaptáció, a Duna medermélyülésének kezelése Közlekedés területén: gyorsforgalmi és főúthálózat fejlesztése, települések kedvezőbb feltárása, a vasúti szolgáltatás fejlesztése, intermodalitás fejlesztése, vízi infrastruktúra fejlesztése

tűzte ki célul, a helyi *Szigetköz Turizmusért Egyesület* pedig a szigetközi desztinációknak a versenytársakhoz és az országos átlaghoz történő felzárkóztatását.

A mélyinterjú felmérés és eredményei

Feltárva az aktuális település társadalmi-szociális, illetve gazdasági helyzetét a válaszadók megegyeznek abban, hogy páratlan természeti környezetben és az országos átlaghoz viszonyítva jobb gazdasági helyzetben vannak. Győr és Pozsony közelsége, a közelben húzódo nemzetközi szintű út- és vasútvonalak mind kedvező munkaerőpiaci hatást gyakorolnak a térségben élők számára, valamint közel sem elhanyagolható a turizmus, mint jövedelemtermelő és munkahelyteremtő gazdasági ágazat. Az előbbi munkaerőpiaci ten-

dencia főként a Győr vonzáskörzetében fekvő alsó-szigetközi településekre jellemző, az utóbbi pedig a kisebb méretű, általában a nagyobb folyók és csatornák partján elhelyezkedő településekre (pl. Kisbodak, Dunasziget). A települések népességszáma sehol nem mutat csökkenő tendenciát, és jelentős betelepülés is kimutatható, elsősorban a nagyobb városok (Győr, Mosonmagyaróvár, Pozsony) agglomerációs térségében (Alsó-Szigetköz települései, Feketeerdő, Dunakiliti, Rajka stb.). Ezenkívül jellemző a nyaralók és hétfégi házak számának növekedése is, amely a térség turisztikai vonzerejének is egyik bizonyítéka. A hagyományos gazdálkodási tevékenységek, mint a mezőgazdaság, halászat és erdőgazdaság kiveszőben vannak mind a szigetközi, mind a csallóközi térségben, azokat elsősorban a helyben lévő „öslakosok” űzik még, valamint a turisztikai vonzerőt jelentő falusi és ökoturisztikai desztinációk esetén találunk ezekre a tevékenységekre példát. A települési vezetők egybehangzó véleménye szerint a turizmust és az ahhoz kötődő infrastruktúrát fejleszteni kell, mivel ezen a téren jelentős lemaradásokkal küzdenek mindkét térség, de főként a Szigetköz települései. A turizmus fajtái közül meghatározó a kerékpáros és a nyári vízi turizmus jelenléte, azonban mindkét esetben súlyos infrastrukturális hiányosságokkal küzdenek a települések. Fontos lenne az egyes turisztikai ágak összekapcsoltsága, valamint az egymásra épülés is, amely folyamatok még meglehetősen gyerekcipőben járnak a Szigetköz és a Csallóköz esetében is. A főbb turisztikai desztinációkat a két térség esetében a folyópartok mellett fekvő települések jelentik, egyedileg kiemelendők a magyar oldalon Győr és Lipót, a szlovákiai oldalon pedig Somorja és Dunaszerdahely turisztikai attrakciói (termálfürdő, xBionic, kultúra). Több településen hangsúlyozták a Szigetköz egységes és innovatív fejlesztésének szükségességét, illetve az összefogás, a térségi együttműködés előmozdítását is. Erre jó példa a dunaszerdahelyi *Kukkon*a polgári társulás, amely a helyi TDM-nek is tagja. Szinergiákban és trendekben kellene gondolkodni, valamint erősíteni a TDM-szervezetet is.

Győr, mint a térség fő népességi centruma és gazdasági központja csak csekély hatást gyakorol a Szigetköz társadalmi-gazdasági életére. Általánosságban elmondható, hogy gyenge a kapcsolat a szigetközi települések és a vármegyeszékhely között, ami a szükséges infrastrukturális fejlesztések egyik fő gátját is jelenti. Győr mellett központi településnek a Szigetközben Mosonmagyaróvár és Lipót mondható, míg a Csallóközben Somorja és Dunaszerdahely. Természeteszerű, hogy a Csallóköz méretéből adódóan több központi településre is „szüksége” lehet, valamint Dél-Szlovákia térszerkezeti sajátosságai is „megkövetelik” a központi településeket a meglehetősen rurális térségnek számító Csallóköz területén. A Szigetköz kisebb mérete és sűrű településhálózata, valamint a domináns központok közelsége miatt inkább mondható városkörnyéki, agglomerációs térségnek semmint rurális, vidéki jellemzőkkel bíró területnek. Egy dunaszerdahelyi turisztikai szakember szerint a Csallóköz települései „kétfelé vannak szakadva”, mivel míg a nyugati rész Pozsony közelségének és a sűrűbb városhálózatnak köszönhetően egy agglomerációs jellemzőkkel bíró, dinamikus fejlődő térség, addig a keleti rész meglehetősen elmaradott, kevés városias központtal rendelkező, vidékiesebb jellegű térség, ahol Komárom, mint központi település nem igazán érezteti funkcióinak hatásait a térség társadalmi-gazdasági életében.

A látens hiányosságok feltárása érdekében, arra vonatkozóan gyűjtöttünk információkat, hogy 2010-et követően milyen fejlesztések valósultak meg területükön? Ezeket a fejlesztéseket, milyen forrásokból sikerült megvalósítani? Voltak-e olyan tervezett fejlesztések, amelyek ebben az időintervallumban nem valósultak meg? Amennyiben igen, annak mik az okai? A vizsgált időszakban mind a Szigetköz, mind a Csallóköz településeiben történtek fejlesztések, amelyek mértéke sok esetben jelentősnek is mondható. Legtöbb településen megújultak a közintézmények (óvoda, általános iskola, egészségház),

valamint az úthálózatban és közinfrastruktúrában is történtek fejlesztések, felújítások. A 2014–2020-as Európai Unió pénzügyi ciklus járási operatív programjai által kitűzött célok és a LEADER egyesület kiemelt céljai részben teljesültek, azonban több részterület sajnos háttérbe szorult. Az intézményi felújítások mellett a turizmust szolgáló infrastruktúra kisebb hangsúlyt kapott, pedig annak fejlesztése elengedhetlenül fontos lenne a szigetközi és a csallóközi települések esetében. A szükséges infrastruktúra-fejlesztések elsősorban a kerékpáros és vízi turizmust érintik, tehát a térségi kerékpárutak, az arra épülő szolgáltatások, vendéglátószektor, valamint a folyami csónakkikötők és kempingek, szálláslehetőségek fejlesztését tartalmazza. Jelentős turisztikai desztinációfejlesztés Lipót településen valósult meg a fürdő területén, valamint itt jelentős gazdasági fejlesztés is történt a Lipóti Pékség üzemén belül. Az alsó-szigetközi települések esetében problémaként merült fel, hogy a szigetközi főút keresztülszeli a településeket, ami nagyon balesetveszélyes, egyben rontja a közutak állapotát és a települések levegőjének minőségét is. Sok település esetében nagy problémát jelent a közutak és járdák rossz állapota, javításuk nem minden esetben valósult meg az elmúlt tíz év során. A közutak állapota pedig kihat a helyi gazdaság állapotára is, hiszen meghatározza a térségben működő kis- és középvállalkozások esélyeit az országos és nemzetközi úthálózat elérésére. Ezért az úthálózat fejlesztése elsőbbséget élvez a gazdaságfejlesztés esetében is.

Az egyes fejlesztési beavatkozások tekintetében természetesen külön kell választani a felmérésben részt vevő négy várost (Győr, Mosonmagyaróvár, Somorja, Dunaszerdahely), hiszen méretükből, lakónépségük nagyságából, illetve az országukban elfoglalt helyzetük miatt kiemelkednek a térség általános gazdasági fejlettségi szintjéből. Ezekben a városokban nagy mértékű gazdasági és településfejlesztési beavatkozások történtek 2010 óta, azonban ezek sokszor kormányzati, illetve nemzetközi szintű gazdaságtelepítésnek és közlekedési infrastruktúrafejlesztésnek voltak köszönhetőek, kevésbé a térségi folyamatok eredményeinek. Érdemes kiemelni a térségben Győr helyzetét, hiszen a nagyváros kedvezményezettje a magyar kormány által néhány évvel ezelőtt életre hívott Modern Városok Programnak. A program keretében Győrben jelentős fejlesztések valósulnak meg (pl. új strandfürdő épül, jelentős fejlesztések zajlanak a turisztikai szempontból fontos állatkertben is, illetve fontos közlekedésfejlesztési beruházások is kialakítás alatt vannak), amelyek a város térségi szerepét még inkább erősíthetik. Érdemes azt is kiemelni, hogy a program keretein belül új, kétszer kétsávos gyorsforgalmi úthálózat jöhet létre a város és Dunaszerdahely között, ami – elkészülte után – nemcsak a két várost, hanem a Szigetközt és Csallóközt is összeköti majd (FEKETE D. 2018). A térségben egy másik fontos összekötő kapocs a Széchenyi István Egyetem, amely a győri központi campus mellett Mosonmagyaróváron is működtet egy kartert, így az intézmény a Szigetköz két fontos „belépési pontján” is jelen van. Az egyetem agrárkarának helyt adó, nemrégiben felújított mosonmagyaróvári várépület pedig már bizonyította, hogy képes helyet adni a térséggel foglalkozó nagy létszámú tudományos, illetve projektrendezvényeknek is.

A megvalósult fejlesztések többféle – kormányzati, európai uniós – forrásokból, valamint saját finanszírozásból táplálkozva valósultak meg. Fontos tendencia, hogy az elmúlt néhány év során megnövekedtek a kormányzati támogatásokból megvalósuló települési fejlesztések, elsősorban a Magyar Falu Program keretein belül.

Az eddig meg nem valósult fejlesztések terén a már említett hiányos infrastruktúra fejlesztése mellett az egyes gazdaságtámogató beruházások említhetők meg, valamint nehézséget okoz a közétkeztetést célzó támogatások halogatása. A gazdaságfejlesztési beavatkozások tekintetében a jövőbeni (1, 5 és 10 éves) fejlesztési igények a legfontosabbak, hiszen a vágyott állapot ezek alapján alakítható ki. A legtöbb település a felmerülő turisztikai infrastruktúra terén, valamint a közutak állapotában és kiépítettségében

szeretne fejlesztéseket kieszközölni az elkövetkező 5-10 évben. Emellett érdekes, hogy elsősorban a győri és mosonmagyaróvári agglomerációban lévő szigetközi települések a falu „bővítését”, új utcák, új házhelyek kialakítását tekintik sürgető beavatkozásnak, hogy a folyamatos szuburbanizációs folyamatok ne váljanak kezelhetetlenné, illetve azok ne tegyék tönkre az egyes településképi előírásokat, rendezési terveket. Mivel a közutak állapota és a szükséges infrastruktúra hiányosságai szinte minden településen problémákat okoznak, minden település prioritásai között szerepel azok minél hamarabbi fejlesztése, javítása. Ezekon kívül több esetben célként fogalmazódnak meg további intézményi felújítások, új közösségi házak, terek kialakítása, azonban jóval csekélyebb számban, mint az előző fejlesztési prioritások esetében. Természetesen a vizsgálatba bevont városok itt is kivételt képeznek, hiszen jövőbeni fejlesztési tevékenységeikre nagyobb lehetőségek és források állnak rendelkezésre, mint a térség kisebb településeinek. Még a térség legjelentősebb gazdasági bázisa, Győr számára is nagy kihívás a következő évek fejlesztési prioritásai között a turisztikai célpontok fejlesztése és kiépítése. Emellett Győr esetében – szemben a Szigetköz és Csallóköz öko-, illetve sportturizmusával – nagyon lényeges a kulturális és szakrális turizmus fejlesztése, az ipari karakterből származó desztinációs előnyök kiaknázása. E szempontú fejlesztések a város számára a következő 5 -10 év fontos feladatai között szerepelnek.

A vizsgálat során az egyes települések között létrejött helyi – szigetközi és csallóközi –, illetve határon átnyúló gazdasági együttműködésekét kívántuk feltárni, hiszen a térségi összefogás és együttműködések szerepe felértékelődően van, valamint a források hatékony felhasználásához is elengedhetetlenül fontos a térségi hálózatok kialakulása, a szinergiák erősödése. Az együttműködések teszik hatékonyabbá az alulról szerveződő (bottom up) fejlesztéseket is, amelyek az Európai Unió szakpolitikai keretrendszerének is fontos alapkövei. A szigetközi és csallóközi együttműködések esetében nagyon lényeges a határon átnyúló kapcsolatok feltérképezése is, mivel a két térség a Duna „ikerszigeteiként” természetföldrajzilag és a társadalmi fejlődést tekintve is egységet alkot, annak ellenére, hogy a már vázolt történelmi események következtében területük különböző országokhoz került. A projekt szempontjából lényeges elem, hogy az Európai Unió schengeni egyezménye lehetővé teszi a határok átjárhatóságát, és szakpolitikája a prioritások közé sorolja a határon átnyúló különböző együttműködések fejlesztését, erősítését, hiszen azok egy egységes táj két ország közötti komplex fejlesztését teszik lehetővé. Országos viszonylatban elmondható, hogy a Szigetköz hazánk olyan térsége, amely leginkább „rászorult” a határ menti együttműködések erősítésére, mivel természetes vonzáskörzetét és szomszédos térségét veszítette el.

A felmérésre választ adó települések jelen vannak a határon átnyúló együttműködésekben, de a kapcsolatok gazdasági intenzitása eltérő. A szigetközi települések mindegyike részt vesz az Arrabona EGTC munkájában, amely a térség határon átnyúló együttműködéseinek fő lebonyolítója. A válaszadó csallóközi települések is részt vesznek az Arrabona EGTC-vel közösen lebonyolított fejlesztési projekteken, valamint több civil és egyházi szervezettel is kialakult ilyesfajta kapcsolat az elmúlt években (pl. Somorja és a győri Bencés Perjelség között). Az együttműködések intenzitása mellett fontos megállapítás, hogy az elmúlt évek során gyengült a térség testvértelepülési kapcsolatainak erőssége. Az egyes településeknek talán nagyobb súlyt kellene fektetni ezen kapcsolatok erősítésére, „felélesztésére”, hiszen a határon átnyúló civil és nonprofit együttműködések tartópillérei az e fajta együttműködések lehetnének.

Összességében elmondható, hogy a Szigetköz és a Csallóköz települései részt vesznek határon átnyúló gazdasági együttműködésekben, azonban azok intenzitása az egyes települések életében változó mértékű. Elsősorban a nagyobb települések képesek hathatós

gazdasági együttműködések kialakítására, aminek magyar oldalon Győr, szlovák oldalon pedig Dunaszerdahely a fő motorja. Az együttműködések terén a városok kiemelték az egyes helyi kulturális terek megújítását és fejlesztését, amire Győr esetében a Bencés Perjelség refektóriumának restaurálása, illetve Somorja városában a Paulus-ház felújítása mutat kiváló példát. Az elkövetkező 5-10 év során minden bizonnyal erősíteni kell a határon átnyúló gazdasági együttműködések, mivel a határ menti térség mindkét oldalon viszonylag kisméretű településekből áll, amelyek fejlődésének záloga az Európai Unió és kormányzati források sikeres és hatékony allokációja. Ez kisméretű települések esetében csak az együttműködések és a szinergia erősítése során lehetséges.

A következőkben a térség potenciális, de kiaknázatlan használaton kívüli gazdasági lehetőségeit kívántuk feltárni. A településvezetők a turizmusban rejlő, eddig lappangó, vagy alacsony „hatásfokkal” üzemelő lehetőségeket emelték ki, főként a Szigetköz esetében. Itt is megmutatkozik a Szigetköz hiányos, illetve alacsony színvonalú turisztikai infrastruktúrája, ami a következő évek legfőbb fejlesztési területének számít. Fontosnak tartanak a települési vezetők a vízi turizmus felélesztését, amihez a tervezett vízszintszabályozástól várnak megoldást. Előnyben részesítenék a kisméretű sétahajók és a kajakok, kenek használatát, kevésbé a nagyobb méretű és gyorsabb vízi eszközök alkalmazását. A természeti értékek hatékonyabb bemutatására fejleszteni kellene az ökoturizmus szervezetségét, és új, eddig zárt területeket – mint az ártéri erdők, holtágak – kellene a látogatók előtt megnyitni a turisták előtt, főként sportvezetések és csónaktúrák szervezése céljából. Ennek egyelőre a különböző területek bonyolult tulajdonviszonyai szabnak gátat, illetve figyelembe kell venni a természetvédelem érdekeit, prioritásait is. A Mosoni-Duna vízszintemelkedése nagyon fontos a felvázolt turisztikai fejlesztések megvalósulásához, hiszen a Szigetköz egyediségét a sűrű vízhálózata és ágrendszer adja.

Lényeges fejlesztési beavatkozás lenne – a szlovákiai oldalhoz hasonlóan – az Öreg-Duna töltéskoronáján kerékpárút kialakítása, amely Dunakilititől egészen Gönyűig tartatna. Ez valóban lényeges infrastrukturális elem lenne a szigetközi kerékpáros turizmus fellendítésében. Több lappangó turisztikai elem, mint pl. a hédervári kastély újbóli használatba vételét is támogatnák, amihez elengedhetetlen ezen létesítmények tulajdonviszonyának rendezése és a szükséges források biztosítása. Ezen turisztikai attrakciókat hatékonyabban össze lehetne kötni a kerékpáros és vízi turizmussal, amely hálózatra aztán a vendéglátóipar és a szolgáltatások széles köre tudna csatlakozni, emelve a térség jövedelemtermelő képességét és gazdasági lehetőségeit.

A Csallóköz térségében bizonyos mértékig kiépítettebb állapotban van a kerékpáros és vízi turizmushoz szükséges alapinfrastruktúra. Itt inkább a szálláshelyek kapacitásában mutatkoznak hiányosságok. Természetesen infrastruktúra-fejlesztő beavatkozásokra itt is szükség van, bár Pozsony közelsége fejlesztő erőként ezek színvonalát az elmúlt években már emelte.

Összességében a mélyinterjúk alapján arra a következtetésekre jutottunk, hogy bár az országon belüli helyzetük és elhelyezkedésük különböző, mind a Szigetköz, mind a Csallóköz településeit meglehetősen kedvező társadalmi-gazdasági környezet jellemzi. Megfelelő munkaerőpiaci mutatók, csekélyebb népességfogyás és kínálkozó gazdasági lehetőségek jellemzik mindkét térség településeit. A térség sok települése nagyobb népességű városok agglomerációjában fekszik, emiatt a városiasodás jelei, valamint az alvótelepülési jelleg érezteti hatását (forgalomnövekedés, szolgáltatások eltérő igénybevétele). A fejlesztések területén a 2014–2020-as Európai Unió pénzügyi ciklus idején felvázolt célok egy jelentős része megvalósult a települések életében, elsősorban intézményi megújulások és közterületi felújítások formájában. Ezek részben európai uniós, részben kormányzati forrásokból, részben önerőből valósultak meg.

Módszertani korlátok

A mélyinterjúk alapján a válaszadó települési polgármesterek és intézményi vezetők a legnagyobb hiányosságokat a helyi turizmus, a hozzá kapcsolódó létesítmények, valamint szükséges infrastruktúra állapotában látják. Ez azért is fontos megállapítás, mert a szigetközi és csallóközi települések esetében a helyi gazdaságfejlesztések fő tartópillérét a térségi turizmus és az arra épülő szolgáltatások adják. A turizmus tehát mint húzóerő jelentkezik a Szigetköz életében, és a fő gazdaságfejlesztési beavatkozásokat tekintve is elsődleges tényező.

Nagyon fontos még a közutak állapotának javítása, amit ugyancsak minden település problémának érez. Ez előfeltétele a helyi gazdaságot adó térségi kis- és középvállalkozások létének, működési lehetőségeinek. Továbbá az alsó-szigetközi térségben kiemelt jelentőséggel bír, hogy mielőbb megépítsék a jelenlegi 1401-es autótút tehermentesítésére a 2×1 sávra tervezett, kb. 12 km hosszú új utat, amely az alsó-szigetközi településeket – Dunaszeget, Győrledamért, Győrzámolyt és Győrújfalut – elkerülve Vámoszabadi Szításdomb lakóparknál kapcsolódna a Szlovákia Magyarországgal összekötő 14-es úthoz. Ahogy JÓNA L. et al. (2021) is kiemelték, az elkerülő megépítésével élhetőbbé válhatnak a települések, megosztható, szétterelhető lenne a járműtömeg, és kiszámíthatóbbá válna a Szigetköz–Győr–Csallóköz forgalmi hatás is.

Összefoglalás és kitekintés

Megállapítható tehát, hogy évtizedek óta nem látott kedvező folyamatok indultak el Szigetköz és egyben a Csallóköz térségben is, hiszen az 1980-as évek végén, a bős–nagymarosi vízlépcsőrendszer részleges megvalósulását követően fellépett súlyos vízhiány után fokozatosan visszaáll az eredetihez közel hasonló vízmennyiség a szigetközi ágrendszerben (GUTI G. 2020). Önmagában izgalmas helyzet, hogy a műszaki beruházások révén nemcsak a természetvédelem vagy a vízügy területén várható pozitív hozadék, hanem gazdaságilag és turisztikailag is újra élet költözhet az Öreg-Duna és a különböző folyóágak közelében található településekre. A szigetközi és csallóközi települések esetében a helyi gazdaságfejlesztések fő tartópillérét a térségi turizmus és az arra épülő szolgáltatások adják. A fő gazdaságfejlesztési beavatkozások közt elsőbbséget élvezhetnek a vízi turizmushoz kapcsolódó beavatkozások, pl. új kikötők kialakítása, a vízi túrázshoz kapcsolódó infrastruktúra-fejlesztések megvalósítása, a gasztronómiai kínálat erősítése, új látogatóközpont létrehozása. Fontos a települések közti egységes márka, brand felépítése, amivel még inkább erősíteni lehet a Szigetköz és a Csallóköz nemzetközi láthatóságát. A térségben emellett tanúni lehetünk olyan éledező együttműködéseknek, amelyek pl. a helyi hagyományok őrzését és ápolását, a mezőgazdasági termelők közötti kapcsolatokat építését, közös kárelőrejelző rendszer fejlesztését vagy éppen a helyi kkv-k közötti együttműködések erősítését célozzák meg. A tervezett új alsó-szigetközi főút építésével kiszámíthatóbbá válna a Szigetköz–Győr–Csallóköz forgalmi hatás is. Szükség lenne az ennél sokkal nagyobb léptékű gyorsforgalmi út megépítésére, amely Győrt Dunaszerdahellyel, a Szigetköz keleti felét a Csallóközzel kötné össze, megteremtve a gyors és biztonságos közlekedést a két térség között.

A tanulmány a Magyarország és Szlovákia közötti határ menti területek közül az egyedülálló természeti kincsekben gazdag Szigetköz és Csallóköz feltáratlan erőforrásait próbálta számba venni. Rámutat továbbá olyan gazdaságfejlesztési lehetőségekre, melyek kiaknázásával a következő években a térség települései megőrizhetik, illetve továbbfejleszthetik jelenlegi társadalmi-gazdasági fejlettségi szintjüket, Mivel a térség települé-

seinek meghatározó része jelentős népességű városok agglomerációjában található, így a városiasodás jelei, valamint az alvótelepülési jelleg is folyamatosan és egyre jelentősebben érezteti a hatásait, további kihívások elé állítva a települések vezetőit. Mindamelllett, hogy a 2014–2020-as Európai Unió pénzügyi ciklus idején felvázolt célok egy jelentős része – elsősorban intézményi megújulások és közterületi felújítások formájában – megvalósult, a 2021–2027-es ciklus fő feladata a helyi gazdaságfejlesztések fő tartópillérének, a térségi turizmusnak és az arra épülő szolgáltatásoknak a megerősítése lesz.

A stratégiai dokumentumok elemzése és a települések vezetőivel folytatott mélyinterjúk alapján a kutatás eredményeként az alábbi turisztikai és infrastrukturális fejlesztési javaslatokat fogalmaztuk meg.

- a) Szigetköz egyediségét sűrű vízhalózata és folyóágrendszere adja. A természeti értékek hatékonyabb bemutatása, vagyis a turisták számára eddig elzárt területek – mint az ártéri erdők, holtágak – elérhetővé tétele fellendíthetné az ökoturizmus mellett a vízi és sportturizmust (evezés, kajak, kenu, ún. SUP-túrák) is.
- b) A természeti környezethez csatlakozó turisztikai ágakat a kulturális és helytörténeti attrakciókkal (pl. hédervári kastély) összekapcsolva egységes és komplex szigetközi turisztikai desztináció alakítható ki, ahol az egymásra épülés és a hálózati jelleg magasabb szintű turisztikai szolgáltatások nyújtását, ezáltal magasabb jövedelemtermelő képesség kialakítását tenné lehetővé.
- c) Fontos lenne egy egységes Szigetköz „brand” megalkotása. Erre jó példa a szomszédos Csallóközben az elmúlt években történt *Kukkonja, a mi aranykertünk* márka megteremtése, ami színvonal-emelkedést, desztinációfejlesztést eredményezett.
- d) Jelentős feladat az infrastrukturális fejlesztés, a közutak állapotának javítása, hiszen ez előfeltétele a helyi gazdaságot adó térségi kis- és középvállalkozások létének, működési lehetőségeinek. Kiemelendő cél – a szlovákiai oldalhoz hasonlóan – az Öreg-Duna töltéskoronáján a Dunakilitől Gönyüig terjedő szakaszon kerékpárút létesítése, ami a szigetközi kerékpáros turizmus fellendítését támogatná.

Zárszóként ismét ki kell emelni, hogy a Szigetköz területén a lappangó térségi erőforrások főként a turizmus területén mutatkoznak. Ezek kiaknázása és fejlesztése a következő évek fontos feladatai lesznek, amihez megkerülhetetlenek a térségi együttműködések és a szinergia az egyes települések esetében.

Köszönetnyilvánítás

A kutatást a KEHOP-1.1.0-15-2021-00013 számú, „Insula Magna” című kutatási program támogatta.

FEKETE DÁVID
SZE Területi Tudományi és Vidékfejlesztési Tanszék, Győr
fekete.david@sze.hu

KÉZAI PETRA KINGA
SZE Vezetéstudományi és Marketing Tanszék, Győr
kezai.petra.kinga@sze.hu

DÖMÖTÖR MIHÁLY
SZE Regionális és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, Győr
domotor.mihaly@sze.hu

- ANTALIK I. 2017: A vállalkozói versenyképességet alakító, szlovák-magyar határ menti térségben mutatkozó jelenségek. – In: BÜKOR J.–KORCSMÁROS E. (szerk.): A Selye János Egyetem 2017-es „Érték, minőség és versenyképesség – a 21. század kihívásai” Nemzetközi Tudományos Konferenciájának tanulmánykötete Selye János Egyetem, Komárno. pp. 11–20.
- BARANYAI N. 2017: (Ethno-)regional endeavours in Central and Eastern Europe. – In: LUX G.–HORVÁTH GY. (szerk.): The Routledge handbook to regional development in Central and Eastern Europe. Routledge, London–New York. pp. 188–208.
- BARANYI B. 2007: A határmentiség dimenziói. – Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. 318 p.
- BARANYI B. 2014: Additives for the reinterpretation of cross-border character in Hungary. – DETUROPE – The Central European Journal of Tourism and Regional Development 6. 2. pp. 26–45.
- BELUSZKY P. (szerk.) 2005: Magyarország történeti földrajza I. – Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. 462 p.
- EGEDY T. 2017: A külföldre ingázás statisztikai, demográfiai és területi jellemzői Magyarországon. – Területi Statisztika 57. 4. pp. 385–405.
- ERDÉLYI M. 1990: A Kisalföld hidrogeológiája a vízlépcsők megépítése előtt és után. – Földrajzi Közlemények 39. 1–4. pp. 7–27
- FEHÉR I. (szerk.) 1874: Győr megye és város egyetemes leírása. – Franklin Társulat, Budapest. 672 p.
- FEKETE D. 2018: Győri fejlesztések a Modern Városok Program keretében. – Területi Statisztika 58. 6. pp. 638–658.
- GÖCSEI I. 1979: A Szigetköz természetföldrajza. – Akadémiai Kiadó, Budapest. 120 p.
- GUTI G. 2020: Assessment of long-term changes in the Szigetköz Floodplain of the Danube River. – In: BĂNĂDUC, D.–CURTEAN-BĂNĂDUC, A.–PEDROTTI, F.–CIANFAGLIONE, K.–AKERROYD, J. R. (szerk.): Human impact on Danube watershed biodiversity in the XXI century. Geobotany Studies, Springer. pp. 215–240.
- GYÖRFFY GY. 1987: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I. – Akadémiai Kiadó, Budapest. 907 p.
- HAJDÚ Z. 2000: A határon átnyúló együttműködés potenciális lehetőségei Magyarország EU- csatlakozása után. – In: HORVÁTH GY. (szerk.): A régiók szerepe a bővülő Európai Unióban. MTA Regionális Kutatások Központja. Pécs. pp. 163–173.
- HAKSZER R. 2017: A 2007–2013-as Magyarország–Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködési Program regionális aspektusai, megvalósításának tapasztalatai. – Tér és Társadalom 31. 1. pp. 107–123.
- HARDI T. (szerk.) 2008: Transborder movements and relations in the Slovakian-Hungarian border regions. – Centre for Regional Studies of the Hungarian Academy of Science. Pécs. 47 p.
- HARDI T. 2011: Az egységes Duna térség politikai földrajzi megközelítésben. – Földrajzi Közlemények 135. 4. pp. 389–404
- HARDI T. 2012: Duna-stratégia és területi fejlődés. A folyó lehetséges szerepe a régió területi fejlődésében. – Akadémiai Kiadó, Budapest. 293 p.
- HARDI T.–HAJDÚ Z.–MEZEI I. 2009: Határok és városok a Kárpát-medencében. – MTA Regionális Kutatások Központja, Győr–Pécs. 374 p
- HARDI T.–KUPI M.–OCSKAY GY.–SZEMERÉDI E. 2021: Examining cross-border cultural tourism as an indicator of territorial integration across the Slovak–Hungarian border. – Sustainability 13. 7225.
- HORVÁTH GY. 2002: Régiók Magyarországa. – In: ENYEDI GY.–HORVÁTH GY. (szerk.): Táj, település, régió. Magyar tudománytár 2. MTA Társadalomkutató Központ – Kossuth Kiadó Budapest, pp. 393–459.
- JÓNA L.–HENÉZI D. S.–DÖBRENTÉI B.–GAÁL B. 2021: A Szigetköz közlekedési kihívásai. – In: HORVÁTH B.–HORVÁTH G. (szerk.): XI. Nemzetközi Közlekedéstudományi Konferencia. Közlekedés a Járvány után – folytatás vagy újrakezdés? – Széchenyi István Egyetem, Győr. pp. 210–221.
- KARÁCSONY P.–VINICHENKO M. V.–ANTALÍK I.–DÁVID L. D.–VASA L. 2021: Analysis of cross-border commuters’s spatial mobility between western regions of Hungary and Slovakia. – Geographia Technica 16. 1. pp. 128–140.
- KASZÁS N.–BIRKNER Z.–NÉMETH K.–KOVÁCS T. 2016a: Hasonlóságok és különbségek a pályázati projektek sikerében – Az Ausztria-Magyarország határon átnyúló együttműködési program sikervizsgálata. – DETUROPE – The Central European Journal of Regional Development and Tourism 8. 1. pp. 61–77.
- KASZÁS N.–PÉTER E.–KELLER K.–KOVÁCS T. 2016b: Boundless opportunities with definite limitations. – DETUROPE – The Central European Journal of Tourism and Regional Development 8. 1. pp. 5–20.
- KOTLER, P.–LANE, K. 2012: Marketing management. – 14. kiadás. Prentice Hall. 657 + 153 p.
- LETENYEI L.–MORAUSZKI A. 2019: What’s on the other side of the river? Slovaks’ mental maps on Hungary and vice versa. Experiences of a cross-border study. – In: BOTTLIK ZS.–GYELNÍK T.–OCSKAY GY. (szerk.): Changes in the representation of a borderscape. Central European Service for Cross-Border Initiatives, Budapest. pp. 235–262.
- OCSKAY GY.–HARDI T. 2021: Határon átnyúló kultúragazdaság integrált fejlesztése a magyar-szlovák határon. – Földrajzi Közlemények 145. 2. pp. 154–169.

- PAWERA, R. – BOTT DOMONKOS L. 2020: Cross-border suburbanisation of Bratislava. – In: CER Comparative European Research 2020. Proceedings of the 14th Biannual CER Comparative European Research Conference. Sciecee Publishing, London. pp. 60–64.
- PÉTI M. – SZALÓKY-HOFFMANN CS. 2016: Geostrategic context of networking of national minority communities in territorial cooperation programmes of the EU. – DETUROPE –The Central European Journal of Regional Development and Tourism 8. 3. pp. 156–169.
- RÁCZ Sz. 2017: Main characteristics of Hungarian-Croatian political relations and cross-border co-operations. – Geographica Pannonica 21. 1. pp. 54–67.
- SZABÓ M. 2005: Vizes élőhelyek tájékológiai jellemvonásai a Szigetköz példáján. – Akadémiai doktori értekezés. Budapest. 169 p.
- SZÖRÉNYINÉ KUKORELLI I. 1997: Egy kistérség sikerének titka – avagy tettek és tervek a Nyugati-Kapu Térségfejlesztési Társulás „házatáján”. – Tér és Társadalom 11. 4. pp. 25–43.
- SZÖRÉNYINÉ KUKORELLI I. 2001: Vidékkutatás előzményekkel és tényekkel. – Tér és Társadalom 15. 2. pp. 71–85.

Egyéb források

- A HUFH30004 Szigetköz kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület fenntartási terve 2014. – Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság, Sarród. 57 p. + mellékletek.
https://www.ferto-hansag.hu/upload/document/283/hufh30004-fenntartasi-terv_2014_web_9q14.pdf (letöltve: 2021. március 17.)
- A Szigetköz Turizmusért Egyesület helyi turisztikai szervezeti, „TDM” stratégiája 2013–2020. 91 p.
https://szigetkozportal.hu/uploads/files/98609600_1393933891.pdf (letöltve: 2021. március 17.)
- Győr-Moson-Sopron a dinamikus, innovatív és otthonos megye. Győr-Moson-Sopron megyei területfejlesztési program. 2014. – Universitas-Győr Nonprofit Kft. 242 p.
https://www.gyms.hu/data/files/teruletfejlesztes/teruletfejlesztési_program_2014/gyms_megyei_tf_prg_2014_09.pdf (letöltve: 2021. március 17.)
- Győr-Moson-Sopron megye területfejlesztési stratégiai programja 2021–2027. 101 p.
http://www.terport.hu/sites/default/files/gyms_strategiaiprogram_3.0_20210907.pdf (letöltve: 2021. július 13.)
- Győr-Moson-Sopron Megyei Integrált Területi Program 2014–2020. 61 p.
http://www.alpokalja-fertotaj.hu/upload/content/20/gyms_megyei_integralt_teruleti_program_znfq.pdf (letöltve: 2021. április 15.)
- Magyarország településhálózata I. Agglomerációk, településegységek. – Központi Statisztikai Hivatal, Budapest 2014. 255 p.
https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo_telepuleshalozata/agglomeracio.pdf (letöltve: 2021. május 10.)
- Magyarország – Vidékfejlesztési Program 2014–2020. – Miniszterelnökség. 875 p.
<https://www.palyazat.gov.hu/node/56582#> (letöltve: 2021. március 17.)
- Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció. – Magyar Közlöny 2014. 1. pp. 7–298.
<http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK14001.pdf> (letöltve: 2021. március 17.)
- Nemzeti Környezetvédelmi Program 2015–2020. Szakpolitikai stratégia. 1. melléklet a 27/2015. (VI. 17.) OGY határozathoz. – Magyar Közlöny 2015. 83. pp. 7690–7891.
<https://eionet.kormany.hu/download/d/16/71000/NKP4.pdf> (letöltve: 2021. március 17.)
- Szigetköz – Mosoni-sík LEADER Egyesület Helyi Fejlesztési Stratégiája 2014–2020. 76 p.
https://www.gyms.hu/data/files/teruletfejlesztes/2014_2020_tajekoztato_anyagok/2016_04_15_hfs_szigetkoz_mosoni_sik_leader_egyesulet_2014_2020.pdf (letöltve: 2021. március 17.)
- Jelentős vízgazdálkodási kérdések. 1-1 Szigetköz vízgyűjtő-gazdálkodási tervezési alegység. – Észak-dunántúli Vízügyi Igazgatóság 2020. Győr. 22 p.
http://vizeink.hu/wpcontent/uploads/2020/04/1_1_Szigetkoz_JVK_2020_04_22.pdf (letöltve: 2021. március 17.)
- A Víz Keretirányelv hazai megvalósítása, Vízgyűjtő-gazdálkodási terv. 1-6 Által-ér. – Vízügyi és Környezetvédelmi Központi Igazgatóság, Észak-dunántúli Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság 2010. 188 p.
http://www2.vizeink.hu/files3/1_6_Altal_er.pdf (letöltve: 2021. március 17.)